

AGENDA

WERK GROEP LAND VAN CUYK

- 8 maart 20.00 Ledenbijeenkomst bij
van Schipstal
- 25 maart 8.00 excursie Maasheggen, vertrek
bij stuw Sambeek
- 12 april 20.00 ledenbijeenkomst bij
van Schipstal

DE MOURIK

JAARGANG 10 NUMMER 1

VOGELWERK GROEP RIJK VAN NIJMEGEN EN OMSTREKEN

Redactie: Lies Begheyn
Johan Thissen

Redactieadres: Hobbemaweg 118, 6562 CW Groesbeek

Distributie: Wim Melenhorst, Gen. Gavinstraat 38
6585 WN Mook, tel. 08896-2206

Illustraties: Dick Heg, Jeroen Helmer,
Pieter-Paul van Laake

Overname van (gedeelten) van artikelen of van illustraties is uitsluitend toegestaan met bronvermelding en schriftelijke toestemming van de auteur.

Aanwijzingen voor auteurs:

ARTIKELN - De redactie is bereid U bij te staan onder andere inzake het verzamelen van literatuur- en archiefgegevens.

Tikwerk kan door ons gedaan worden.

Wanneer U het zelf tikt - Duidelijke, scherpe letter!

Geen versleten lint, machine schoonmaken of een wegwerp-carbonlint gebruiken.

Tikken op gewone A4-vellen.

Kantlijn links én rechts 2 cm,

onder en boven 2,5 cm.

Dicht opeen tikken (regelstelling 1)

ILLUSTRATIES: Pentekeningen met Oost-Indische inkt op wit papier of transparant. Bij voorkeur ongeveer 1,5 tot 2maal de grootte waarop ze afgedrukt moeten worden.

I N H O U D

Mededelingen en oproepen	1
Roeken wel en wee 1983	8
Herkennen van Futensoorten	13
Broedvogelinventarisatie 1983: Nederrijk-Noord	16

VOORJAARSVERGADERING

Donderdag 22 maart 1984
20.00 uur precies in zaal N van Wiskunde en
Natuurwetenschappen aan de Heyendaalseweg

1. Opening en definitieve vaststelling van de agenda
2. Mededelingen van het bestuur (o.a. betreffende Vogelcursus en ledenavonden)
3. Financieel verslag 1983 en verslag van de kascommissie
4. Jaarverslag 1983
5. Bestuursverkiezing. Rein Böhmer verlaat om persoonlijke redenen het bestuur. Het is de bedoeling dat deze plek nu wordt opgevuld.
6. Vaststelling excursieprogramma's voor het Broedvogelmonitoringproject (zie blz. 5-8 in deze Mourik). Men kan zich OPGEVEN!!
7. Rondvraag en sluiting uiterlijk om 22.00 uur.

FINANCIEEL VERSLAG OVER 1983

Inkomsten		Uitgaven	
Saldo per 1-1-1983	f 4.445,14	Drukwerk Mourik	f 788,00
Contributies 1983	f 1.592,50	Porti Mourik	f 473,80
Contributies 1984	f 65,00	Redactiekosten	f 28,25
Rente	f 365,64	Formulieren	f 38,00
Cursusboekjes	f 571,75	Convocaties	f 157,85
Cursusgeld	f 175,50	Werkgroep Land van Cuyk	f 50,90
Welkomstpemie plusr.	f 7,50	Secretariaatskosten	f 25,20
Stickers	f 21,00	Porti penningmeester	f 11,50
	f 7.244,03	Bestuurskosten	f 31,65
		Diverse kantoorbehoeften	f 78,20
		Enveloppen	f 97,00
		Sovononderzoek	f 20,25
		Nestkastonderzoek	f 25,00
		Vergaderkosten	f 46,47
		Attentie	f 22,50
		Bescherming Trekvogels (stickers)	f 18,00
		Kamer van Koophandel	f 58,50
		Kosten vogelcursus	f 86,00
			f 2.057,07

Saldo per 1-1-1984 f 5.186,96

Het saldo is ten opzichte van vorig jaar met ruim f 700,- toegenomen. Dit is vooral te danken aan de opbrengsten van de vogelcursussen. Omdat er nieuwe cursusboekjes gedrukt moeten worden en grote uitgaven nodig zijn voor de publicatie van boekjes over de vogels van de Ooypolder en van de Duffelt zal het saldo in 1984 behoorlijk gaan afnemen.

LEDENMUTATIES

J. Selten, Graafseweg 41, 5451 NA Mill

Nieuwe leden: M. Wolf & M. Jansen, Pater Brugmanstraat 9, 6522 EG Nijmegen

L. van der Glas, Nijenkamp 176, 6651 HE Druten

H. van den Berg, Beekstraat 31, 5843 AJ Westerbeek

E.A.F. Hazelaar, Malvert 53-02, 6538 CB Nijmegen

Adreswijzigingen: A. van Eck, Zuiderstraat 1, 7439 AR Deventer

R. Honing, Huissteden 12-46, 6605 HG Wychen

P. Scholte, Asserpark 44-1a, 6706 HC Wageningen

R. Vos, Halmstraat 73, 1446 DJ Purmerend

Overleden: E.S.H. Grotenhuis, Nijmegen

Opzeggingen: M. van de Broek, Groesbeek; D. van Dorp, Ommen; B. Konings, Cuyk;
Ph. Versteeg, Groesbeek.

ONWEERSBERICHT (Meppeler Courant van 8 augustus 1891)

Te Puiflijk, bij Druten, sloeg deze week de bliksem in een kerseboom, waarin een zwerm Spreeuwen zat. Deze, ten getale van meer dan honderd, vielen alle dood ter aarde, terwijl de boom zelf geheel zwart werd.

Niet ver van den boom, stond een man die ongedeerd bleef en dien avond zijn maal deed met gebraden Spreeuwen.

Uit: de Scharrelaar nr. 49

AKTIVITEITEN

FENOLOGIE

Ook dit voorjaar zullen er weer gegevens verzameld worden over fenologie ofwel de aankomst van zomergasten en het vertrek van wintergasten. Wie hoort de eerste Wielewaal enzovoorts. Formulieren kunnen liefst schriftelijk aangevraagd worden bij onderstaand adres en inlevering kan geschieden bij onze archivaris (Peter Brouwer).

Johan Thissen
Hobbenaweg 118
6562 CW Groesbeek

VOGELCURSUS VOOR BEGINNERS

Naar alle waarschijnlijkheid houdt de Vogelwerkgroep ook dit jaar weer een vogelcursus voor beginners. Deze bestaat uit vier avonden en vier excursies. Het gaat in hoofdzaak om elementaire beginselen van vogels herkennen. Nadere informatie volgt over enkele weken in enkele huis-aan-huis-bladen.

Johan Thissen

NATUURVORSERS

Uw redacteur begint in de loop van dit jaar met een serie verhaaltjes over het leven en werken van personen, die in het begin van deze eeuw de vogels in het Rijk van Nijmegen ieder op hun eigen manier bestudeerden.

De volgende personen zullen waarschijnlijk behandeld worden: Jan J. Luden van Heumen (Heumen en Molenhoek), de gebrøeders Oomen (Nijmegen, Ooyppolder, Hatertse Vennen), prof. W. Fuchs (Kleef, Salmorth), H. Vallen (Ottersum) en de Groesbeekse vogelvaarders. Oudere leden van onze vogelwerkgroep - helaas hebben we ze weinig - hebben misschien nog herinneringen aan deze of andere actievelingen. Ook tips over bronnen van informatie zijn welkom. Uw redacteur is zeer gebrand op publicaties uit die tijd.

Johan Thissen

KLEINE-ZWANEN-ONDERZOEK

Iedereen die nog de beschikking heeft over gegevens van Kleine Zwanen in de twee afgelopen winters zou ik vriendelijk willen verzoeken, deze aan mij, de archivaris, op te sturen. Het onderzoek wordt beëindigd na het vertrek van de Kleine Zwanen uit Nederland dit voorjaar, wat ons betreft zo begin maart tot uiterlijk half maart.

Peter Brouwer
Pater Brugmanstraat 49
6522 EH Nijmegen
080-220618

WITGATJE

Dick Heg is nog steeds zeer geïntereeserd in alle gegevens over Witgatjes binnen het werkgebied van de VWG, voor het schrijven van een artikel. Waarnemingen graag aan mij sturen. Ik zal ze na opname in het archief aan Dick doorgeven.

Peter Brouwer

HET LANDELIJK WULPENONDERZOEK

Gegevens over Wukpen in ons gebied kunnen nog steeds gebruikt worden voor dit onderzoek. Ook weer via de archivaris dus.

Alle gegevens zijn geschikt: foerageerplaatsen, pleisterplaatsen, slaapplaatsen, overtrekkende Wulpen (+ richting en tijd in verband met mogelijke slaapplaatsen).

Peter Brouwer

GRUTTOPROJECT VAN DE NEDERLANDSE STELTLOPERWERKGROEP

Inleiding

Voor de Grutto neemt Nederland een sleutelpositie in, aangezien circa 90% van de West- en Middeneuropese populatie in ons alnd broedt.

Al teintallen jaren wordt er in ons land onderzoek gedaan aan de broedbiotoop en -biologie van de Grutto. Buitne het broedseizoen is er in onsn alnd veel minder onderzoek aan de Grutto gedaan. Pas vrij recent zijn er onderzoeken op gang gekomen aan de pleister- en slaapplaatsen. Een landelijk overzicht ontbreekt nog, terwijl slaapplaatsen toch een belangrijke rol spelen in het leven van de Grutto.

Het zoeken van slaapplaatsen

De Voorjaarstrek is bij de Grutto opvallender dan de najaarstrek. Zo zijn er in het voorjaar meer plaatsen met een ondiepe waterstand, waar Grutto's kunnen slapen, zoals pas en dras staande uiterwaarden en binnendijkse graslanden en gemaaide rietoevers. Vaak zijn deze plaatsen na het broedseizoen niet meer geschikt als slaapplaats.

Voor het broedseizoen zullen e Grutto's dan waarschijnlijk ook dichterbij de broedgebieden slapen, dan daarna. In het voorjaar kan men dan ook het beste enkele uren voor zonsondergang zoeken naar groepen foeragerende Grutto's. Een andere mogelijkheid is het posten bij plaatsen, die geschikt lijken als slaapplaats. Na het broedseizoen dient men eerst de plaatsen te controleren, waar voor het broedseizoen Grutto's sliepen. Verder kan men ook posten bij geschikte plaatsen en/of foeragerende groepen in de gaten houden rond zonsondergang.

In het werkgebied van de VWG Rijk van Nijmegen zijn in het voorjaar, vóór het broedseizoen, op veel plaatsen vooral langs de Waal slaapplaatsen mogelijk, afhankelijk van de waterstanden in de rivieren. Bij zéér hoge waterstanden kunnen deze slaapplaatsen/foerageerplaatsen ook binnendijks voorkomen in plas-dras weilanden. Onder andere omstandigheden zijn al deze plaatsen in de uiterwaarden gelegen.

Vóór broedseizoen: Gendtse Waarden, Erlecomse Waard e.o., Kaliwaal-Leeuwen e.o., Dremelse Waard, Oude Waal-Ooyppolder, Millingerwaard, Bemmelse Waarden, Bisonbaai e.o., stuw Sambeek, Afferdense Waard, Winsense Waard, Staartjeswaard, Turkswaard.

De plaatsen, waar de Grutto's zich na het broedseizoen verzamelen om te gaan slapen, zijn slecht bekend. Uit het archief zijn alleen slaappleatsen ten oosten van Nijmegen bekend.

Na het broedseizoen: Erlecomse Waard e.o., Gendtse Waarden, Oude Waal-Ooypolder, Millingerwaard.

Ten westen van Nijmegen mag men echter ook slaappleatsen verwachten.

Het is ook wel mogelijk dat dan een groot gedeelte van de Grutto's, die in het rivierengebied broeden, in de Oostvaardersplassen verblijven.

Het landelijk Grutto-onderzoek kan voor de VWG een goede gelegenheid vormen om wat meer te weten te komen van deze interessante soort met name wat betreft zijn verblijf in deze contreien.

Op de volgend data worden er simultaantellingen gehoudne in het gehele land:

voor het broedseizoen		na het broedseizoen
16	t/m 18 maart	15 t/m 17 juni
30 maart	t/m 1 april	13 t/m 15 juli
13	t/m 15 april	10 t/m 12 augustus

VOORKEURSTELAVOND: vrijdag

Alhoewel tijdens de rivierentellingen op 17 maart en 14 april al een groot deel van de Grutto's geteld zal worden, geeft de telling op de slaappleats een veel beter idee van het werkelijke aantal.

Ik zou mensen, die geïnteresseerd zijn in dit onderzoek willen verzoeken contact met mij op te nemen, en wel zo spoedig mogelijk, zodat dit jaar al zoveel mogelijk slaappleats geteld kunnen gaan worden.

Na het broedseizoen heoven er veel minder slaappleats geteld te worden. Maar vanwege vakanties e.d. zij er dan waarschijnlijk niet zoveel mensen beschikbaar. Het is zaak voor die periode zo snel mogelijk afspraken te maken.

Geïnteresseerden kunnen via mij telformulieren en retourveloppen krijgen.

Peter Brouwer
Pater Brugmanstraat 49
6522 EH Nijmegen

CONTRIBUTIE 1984

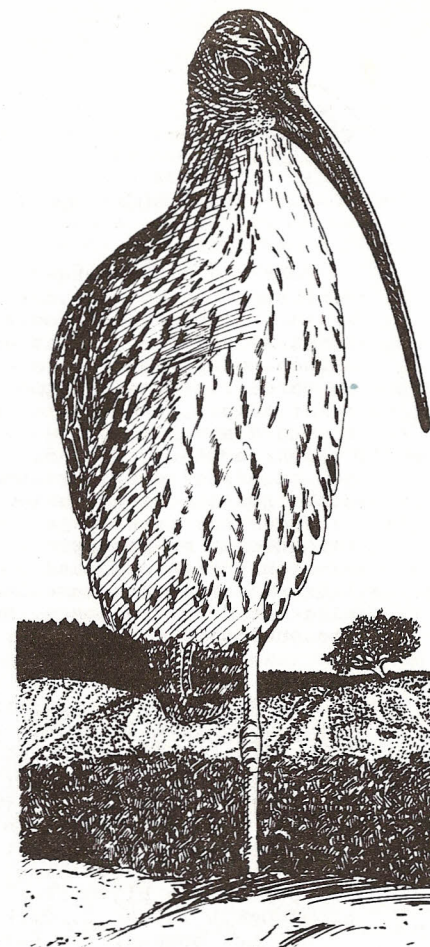
Bij de laatste Mourik van 1983 was een acceptgirokaart gevoegd voor de betaling van de contributie 1984 en eventueel abonnement op het Vogeljaar. Heeft U uw contributie reeds voldaan? Mocht de acceptgirokaart zoek zijn, dan kunt U het bedrag toch gewoon overschrijven op giro 4463052 van de VWG Rijk van Nijmegen e.o. te Beers.

OP TIJD

Per traditie verschijnt ieder jaar bij de stichting "het Vogeljaar" de bekende vogelkalender. Onze VWG krijgt hiervan jaarlijks bericht met de verdere mededeling dat de clubkas gespekt kan worden. De kalender kan met korting aangeschaft worden en zou dan tegen de normale prijs doorverkocht moeten worden. Het bestuur heeft wat dit betreft nooit actie ondernomen, omdat ten eerste bijna even traditioneel dit aanbod veel te laat ontvangen wordt om tijdig in de Mourik een oproep te plaatsen en ten tweede de netto-opbrengst (f 2,- per kalender) te gering was voor bestuursleden om hier hun schaarse vrije tijd in te steken. Voor de leden zelf blijft het natuurlijk aantrekkelijk de kalender goedkoper te ontvangen. De kalender van 1984 was voor f 11,- in plaats van f 13,50, maar ... dan moet wel iemand - buiten het bestuur - het een en ander regelen. Opgave en verdere informatie bij Rob Gorissen, ook indien alleen maar belangstelling is voor de kalender. Dit laatste om te weten of de minimum-afname van 10 stuks gehaald wordt.

BERICHT

BROEDVOGELMONITORING

Op de volgende bladzijden is een mededeling van de Stichting Ornithologisch Veldonderzoek in Nederland afgedrukt over het BMP.

De vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o. zal voor dit project een gedeelte van de Groenlanden in de Ooypolder inventariseren, een deel van het bosgebied de Westermeerwijk (nabij het Afrika-museum), de Mookerheide en de Heumense Schans bij Molenhoek. Haar afdeling Land van Cuyk zal de Vortumse Uiterwaarden (Maasheggen) en het Esterse Broek onderzoeken. In de toekomst zullen aan deze gebieden misschien nog een deel van het Circul van de Ooy en het Hatertse Broek hieraan toegevoegd worden.

Belangstellende leden, ook zonder ervaring, kunnen deze inventarisatietochten, die al voor zonsopgang beginnen, meemaken. Nadere mededelingen zullen volgen op de voorjaarsvergadering op 22 maart, waar men zich ook kan opgeven.

Contactpersonen-

Groenlanden: Peter Brouwer, Pater Brugmanstraat 49, 6522 EH Nijmegen, 080-220618

Westermeerwijk: Raymond Schuurkes, van Diemberbroeckstr. 73, 6512 BA Nijmegen

Vortumse Uiterwaarden en Esterse Broek: Henk de Vries, Jan van Cuykstr. 46, 5431 GC Cuyk, 08850-13614

Mookerheide en Heumense Schans: Johan Thissen, Hobbemaweg 118, 6562 CW Groesbeek, 08891-5852

november 1983

BROEDVOGEL-MONITORINGPROJECT START IN 1984

V66r- en achteruitgang van broedvogels is onder vogelaars een veelbesproken en bestudeerd onderwerp. Iedereen die broedvogels inventariseerd wordt voortdurend geconfronteerd met vragen als: Neemt de Heggemus in het gehele land in aantal toe of is dit alleen het geval in mijn onderzoeksgebied?; hangt de afname van de Merel samen met biotoopveranderingen in mijn gebied of speelt de afgelopen strenge winter hierin een rol? Meestal moeten we het antwoord schuldig blijven op deze vragen, omdat daarnaar op landelijke schaal geen onderzoek plaats vindt. Het organiseren van het broedvogel-monitoringproject (verder BMP genoemd) zal hierin echter verandering brengen.

Enquêtes, praktijkproeven en onderzoekingen met betrekking tot methodieken en statistiek hebben uitgewezen dat het organiseren van een BMP in ons land mogelijk en haalbaar is. Als meest populaire en geschikte inventarisatiemethode is de territoriumkartering uit de bus gekomen. Het BMP start in 1984 en is in principe van oneindige duur.

DOEL

Het BMP heeft tot doel vast te stellen of er van jaar tot jaar veranderingen optreden in het aantal broedvogels. Dit kan worden gerealiseerd door ieder jaar voor elke soort een indexcijfer te berekenen. Dit indexcijfer is een relatieve maat voor het aantal territoria of broedparen van een soort. Daarnaast kan met behulp van dit project waarschijnlijk ook worden vastgesteld wat bijvoorbeeld de invloed is op het broedbestand van het gebruik en beheer van terreinen, vervuiling, recreatie en weersomstandigheden. Vervolgens kan bijvoorbeeld berekend worden hoe groot het aantal broedvogels is per landschapstype of in het gehele land.

Uit het oogpunt van natuur- en vogelbescherming in ons land zullen de resultaten van het BMP zeer waardevol zijn.

OPZET VAN HET BMP

Het vaststellen en verklaren van veranderingen in de broedvogelstand is meestal niet eenvoudig en kan soms jaren in beslag nemen. Van enkele zeldzame of in kolonies broedende vogels, zoals Ooievaar, Korhoen en Blauwe Reiger is de landelijke aantalsontwikkeling van jaar tot jaar goed bekend. Veel slechter is dit gesteld met ons inzicht in de aantalsontwikkeling van ruim verspreide maar vrijwel nergens talrijke soorten, zoals Kleine Plevier en Boomvalk en van vrijwel overal algemene soorten zoals Koolmees en Fitis. Het BMP is er vooral op gericht om gegevens te verzamelen over de aantalsontwikkeling van deze soorten. De enige realiseerbare manier om deze gegevens te verkrijgen is door jaarlijks op een groot aantal plaatsen in het hele land, vaste steekproefgebiedjes steeds op dezelfde wijze te gaan inventariseren. Hoe groter het aantal geïnventariseerde steekproefgebiedjes, ofwel hoe meer waarnemers aan het project deelnemen, hoe meer soorten kunnen worden gevolgd. Steekproefgebiedjes kunnen in principe in alle delen van het land worden gelegd. Naar mag worden aangenomen zullen in bossen en natuurgebieden voldoende steekproefgebiedjes

onderzocht gaan worden. Veel minder zal dit het geval zijn in halfopen landschappen, terwijl juist daar grote veranderingen plaatsvinden. In verband hiermee en in verband met de betrouwbaarheid van de gegevens wordt geadviseerd steekproefgebiedjes te leggen in de volgende landschapstypen: (a) halfopen cultuurland-schappen, (b) open graslanden, (c) bossen en parken en (d) natuurgebieden, zoals duinen, heide, moerassen en kwelders. Vanzelfsprekend zijn ook gegevens uit andere landschapstypen van belang.

UITVOERING M.B.V. DE TERRITORIUMKARTERING

Deelnemers kiezen een steekproefgebiedje in een voor hun omgeving kenmerkend gedeelte van één van de vier landschapstypen. De oppervlakte van zo'n gebiedje varieert van 10 tot 50 ha in bossen en half open landschappen en van 40 tot 200 ha in open landschappen. Van maart t/m juni moet dit gebiedje minstens 8 à 10 maal in de vroege ochtend worden bezocht en minstens 2 maal's nachts. Tijdens elk bezoek worden vogels die zich territoriaal gedragen op een kaart ingetekend; bij elk bezoek wordt een nieuwe kaart gebruikt. Uiteindelijk worden alle waarnemingen op soortkaarten verzameld, waarna door middel van interpretatie het aantal territoria of broedparen wordt bepaald. Dit aantal wordt ingevuld op lijsten en kaarten, welke beide worden ingeleverd. Voor uitvoering van de territoriumkartering moet per jaar rekening worden gehouden met een tijdsbesteding voor veld- en bureauwerk van gemiddeld 50 uur.

Een gebiedje kan onderzocht worden door één of meer waarnemers. Werken met meer waarnemers heeft de voorkeur omdat in dat geval de werkzaamheden verdeeld kunnen worden en de voortzetting beter gewaarborgd is. Vogelwerkgroepen kunnen bijvoorbeeld één of meer gebiedjes voor hun rekening nemen, waarbij ze er zorg voor dragen iemand te vinden die inventarisaties gaat uitvoeren. In alle gevallen gaat het er om inventarisaties van steeds dezelfde gebiedjes over een lange reeks van jaren vol te houden; minimaal in twee achtereenvolgende jaren. Het zal echter duidelijk zijn dat van waarnemers niet kan worden geëist dat ze hun leven lang een bepaald gebiedje zullen moeten inventariseren.

SOVON en het Centraal Bureau voor de Statistiek zorgen voor de verwerking en verslaglegging van gegevens. In een jaarlijkse rapportage zullen indexcijfers worden vermeld en zal worden ingegaan op de resultaten van het BMP.

WIE KAN DEELNEMEN ?

Waarnemers zullen over voldoende vogelkennis en voldoende ervaring met inventariseren van broedvogels moeten beschikken. De meest voorkomende broedvogels moeten zonder veel moeite op naam gebracht kunnen worden op grond van uiterlijk (en gedrag) en vooral van geluid. Het strekt tot aanbeveling wanneer waarnemers reeds eerder kwantitatieve broedvogelinventarisaties hebben uitgevoerd en de 'kneepjes van het vak' kennen. Minder ervaren waarnemers kunnen beter niet meteen zelfstandig inventariseren. Het is beter dat eerst onder leiding van ervaren waarnemers één of twee jaar meegevoerd wordt om ervaring op te doen, waarna later zelfstandig meegevoerd kan worden.

De uitvoering van inventarisaties zal geheel in overeenstemming moeten zijn met de richtlijnen en aanwijzingen in de handleiding.

ROEKEN WEL EN WEE

Omdat ik stevig overhoop lig met de mij toegedeelde tijd, volgt hier een minder diepgravend verslag dan ik van plan was, waarvoor excuus; ter geneogdoening maak ik het wat langer.

Nestbouw en verstoring

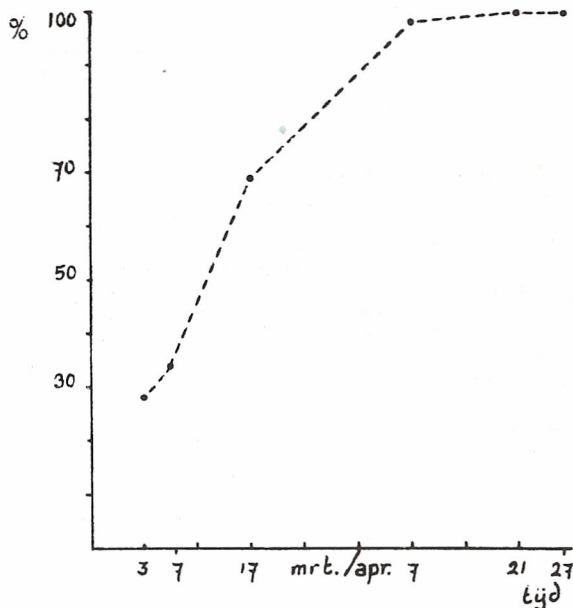
Na een zachte winter - waarbij het venijn, net als nu, in de staart zat - kregen de Roeken het al vroeg in hun bol. Volgens fig. 1 vond vrijwel alle nestbouw in maart plaats en waren op 7 april vrijwel alle paren (98 %) met hun nest bezig of er al mee klaar. Er is dan tussen de kolonies weinig verschil meer te bespeuren, in tegenstelling tot de aanvang van de nestbouw. Op 3 maart bijvoorbeeld waren zo'n 120 Roeken aanwezig in de kolonie Planke Keet en telde ik 30 halve of hele nesten, bij de Tolbrug waren toen al 46 nesten (de helft van het uiteindelijke aantal) en in het Sterrebos pas 9. Ook verloopt de nestbouw niet altijd volgens de ideale lijn van de grafiek, zoals blijkt uit het volgende staatje:

	7/3	17/3	7/4	29/4
Megense Ham	x	26	21	16
de Pas	-	28	19	19

Bij deze kolonies zijn dus in de nestfase nog paren verdwenen, vermoedelijk omdat in beide nestbossen gekapt is. Het toch al kleine bosje in de Megense Ham werd flink uitgedund, wel ruim voor het nieuwe broedseizoen, waardoor de pas gevestigde kolonie (1982) vrijwel meteen in zijn bestaan bedreigd wordt. Dat is betreurenswaardig, omdat de nestbomen aan de Scheleshoek in Megen bij het begin van het broedseizoen werden gekapt, zodat de kolonie letterlijk in de lucht kwam te hangen en n' niet kon uitwijken naar de nabijgelegen Megense Ham. Ook de moederkolonie in de kasteellaan van Appeltern zat 'vol' en kon de ontheemde paartjes blijkbaar niet opvangen. Als we aannemen dat de vogels van de Megense Ham uitgeweken zijn naar de nieuwe vestiging in Uland (Altforst), dan blijven de Roeken van de Scheleshoek zoek.

Merkwaardig was ook het verloop in de kolonie de Pas langs de van Heemstraweg te Druten. Hier werd bij het begin van de nestbouw het grootste deel van het bos gekapt, alleen de randbomen bleven staan. Er waren op 7 maart dan ook geen Roeken aanwezig, echter bleek er een nieuwe kolonie zich te vestigen in een

fig. 1 voortgang nestbouw (in %)

groot populierenbos (Uland) aan de Zegeweg te Altforst. Op 17 maart waren hier 48 nesten, maar géén Roeken, terwijl in de andere bezochte kolonies op deze mooie dag grote activiteit heerste. Het leek er op dat de nieuwe vestiging alweer was verlaten. Inmiddels was het kappen van de Pas gestopt en bleken de Roeken terug te zijn, er waren 28 nesten in aanbouw. Na deze datum werden er toch weer bomen gekapt en verdwenen alsnog een aantal broedparen, op 7 april waren er nog 19 nesten over. Bij een bezoek aan de kolonie in Uland bleek deze weer bezet te zijn, er waren maar liefst 100 nesten.

	Schelesh. klooster	Megen Haren	pop. rj (gekapt)	51	-	29-4 mei	9
	16		pop. singel	75	32		

Tabel 1. De roekenkolonies in ons werkgebied

Nummer	Naam	Plaats	Biotoop	A n t a l		Bezoekdatum
				1982	1983	
14	Kerk	Alem	populierenrij	22	15	7-4
15	Maasdijk	Alem	populierenrij	18	20	7-4
1	Moerasbos	Sint Andries	wilgengriend	67	233	7-4
2	Kerkhof	Heerewarden	lindensingel	12	10	7-4
4	Molenwaard	Wamel	pop.rabatten	19	16	7-4
19	Zennewijnen	Ophemert	populierenbos	-	+ 12	7-4
3	W.Alexanderbr.	Wamel	populierenbos	55	78	7-4
7	Sterrebos	Druten	populierenbos	83	101	21-4
8	De Pas	Druten	pop.singel	94	19	21-4
20	Uland	Altforst	populierenbos	-	100	21-4
9	de Aspert	Bergharen	populierenbos	132	98	27-4
10	Bergh. Veld	Bergharen	gekapt	16	-	27-4
11	Tolbrug	Bergharen	populierenbos	43	81	27-4
12	Kooiplas	Batenburg	pop.singel	49	95	27-4
13	Planke Keet	Ewijk	populierenbos	76	96	27-4
5	Kasteel	Appeltern	eikenl./pop.bos	295	297	29-4
17	Megense Ham	Appeltern	populierenbos	35	16	mei 29-4
18	De Biest	Boxmeer	populierenbos	371	386	24-4
TOTAAL				1503	1705	

TOTAAL

1503 1705

* deels gekapt in 1983; onderstreepte nummers: moederkolonies

Oude nieuwe kolonies

Er zijn in 1983 2 nieuwe vestigingen te melden, nr. 19 te Zennewijnen gemeente Ophemert ten noorden van de Waal ter hoogte van Dreumel en nr. 20 Uland bij Altforst. Beide vestigingen hebben echter hun voorgangers, tot 1973 bevond zich een kleine kolonie bij Passwaaij slechts een paar kilometer oostelijker van de huidige kolonie. De kolonie van Uland blijkt ruim 25 jaar geleden op dezelfde plaats volgens de jachtopzichter van het landgoed Horssen een voorloper gehad te hebben. Het lijkt echter onwaarschijnlijk, dat er nog bejaarde roeken zijn, die zich de oude kolonie in Uland kunnen herinneren, eerder zal een gunstig voedselaanbod in de omgeving tot deze hervestiging hebben geleid. Tegenover deze "aanwinst" staat het verlies van 2 andere kolonies, namelijk nr. 6 Scheleshoek (gekapt) en nr. 10 Berharensse Veld (idem). In 1984 zal ook de kolonie de Pas (8) niet meer terugkeren, omdat de nestbomen allemaal gekapt zijn.

Heb ik hier in 1959 ook al niet eens gebroed?

Winst- en verliesrekening

Doordat er in 1982 2 koloniebossen geheel, en 2 deels gekapt zijn, wordt het beeld behoorlijk ingewikkeld en is niet eenvoudig aan te geven of, en zo ja, hoeveel de stand is toegenomen. In tabel wordt duidelijk dat de groei van de verschillende groepen kolonies sterk uiteenloopt, van + 121% voor Sint Andries tot - 25% voor Appeltern. Het lijkt onwaarschijnlijk, dat de Roeken van Megen en Haren naar Sint Andries zijn verhuisd. De afstand is veel te groot. Bovendien liggen er andere kolonies als uitwijkmogelijkheden dichterbij en zijn er nog wel geschikte - althans op het eerste gezicht - nestplaatsen te vinden op kortere

afstand dan Sint Andries. Toch is de toename van kolonie nr. 1 niet terug te voeren op uitsluitend natuurlijke oorzaken; ook al is het niet onmogelijk dat de kolonie in 1982 onderteld is - het moerasbos kent geen keurige bomenrijen en is verdraaid lastig te tellen - een fout van circa 300% (van 67 naar 233 paar) is wat

onwaarschijnlijk. Er moeten dus Roeken van elders zich in de kolonie gevestigd hebben, mogelijk van buiten ons werkgebied. De dichtstbijzijnde kolonie is Gewande bij Den Bosch, die in 1983 niet geteld is. Is de veronderstelling, dat de Roeken van Haren en Megen naar Sint Andries zijn gegaan, onjuist, dan blijft de vraag waar ze dan wel gebleven zijn. Mogelijk is er een nieuwe kolonie verder de Maaskant in, die onopgemerkt is gebleven. Een tweede mogelijkheid is dat de Roeken gedood zijn. Speciaal voor Haren is dat niet ondenkbaar: oppervlakkig gezien is er geen reden waarom de kolonie zo sterk achteruitgegaan is, op het kloosterterrein zaten de Roeken goed. Echter werd in 1980 waargenomen, dat op de slaapplaats - de Roeken broeden toen nog niet - tegen de avond op de Roeken werd geschoten, hoewel ze toen al wettelijk beschermd waren. Het kan geen kwaad om de situatie hier in de gaten te houden, jammer dat er in het gebouw geen leden van ons wonen.

Ondanks de beschreven moeilijkheden wil ik toch een poging maken om een winst-rekening op te maken. Rekening houdend met alle mogelijkheden kom ik dan op een toename ten opzichte van 1982 van circa 16% in het Land van Maas en Waal en van (slechts) 4% in Boxmeer; een lichte tot aanzienlijke stijging dus en een duidelijke verbetering ten opzichte van het voorgaande seizoen toen de stand gelijk bleef danwel licht toenam. Mensen die nu vinden, dat de Roek gevaarlijk toeneemt en dus maar weer bejaagd moet worden, zouden zich eens moeten verdiepen in de "Vogels van de Grote Rivieren".

Tabel 2. Groepen roekenkolonies in het Land van Maas en Waal

Naam	Aantal kolonies	Aantal nesten		Verandering(%)	Gemiddeld aantal nesten in 1983
		1982	1983		
Sint Andries	4	126	278	+ 121	70
Wamel	3	74	106	+ 43	35
Druten	3	177	220	+ 24	73
Appeltern	3	456	345	- 25	115
Bergharen	4	316	370	+ 17	93

Conclusies

Uit het bovenstaande verhaal kunnen enkele gevolgtrekkingen gemaakt worden.

- 1) Roeken zijn blijkaar honkvast. Als het enigszins kan, zoeken ze hun oude kolonie op.
- 2) Roeken zijn storingsgevoelig. Ook al wordt slechts de ondergroei verwijderd dan kan dit toch zijn invloed op het aantalsverloop van de kolonie hebben, zeker als dit in het broedseizoen gebeurt. Na het dunnen en verwijderen van de ondergroei in de Aspert in de winter van 1981/82 viel de kolonie tot 60% van zijn oorspronkelijke sterkte terug, en in 1983 tot 45%.
- 3) Er is een maximum-omvang van de kolonies. De sterkte van de moederkolonie in Afferden ligt al tenminste 4 jaar op circa 290 paar. Er lijkt inderdaad niet veel extra plaats te zijn voor grote aantallen nieuwe vogels. Maar zelfs als die er wel is, zoals in het Sterrebos te Druten, neemt de kolonie toch niet

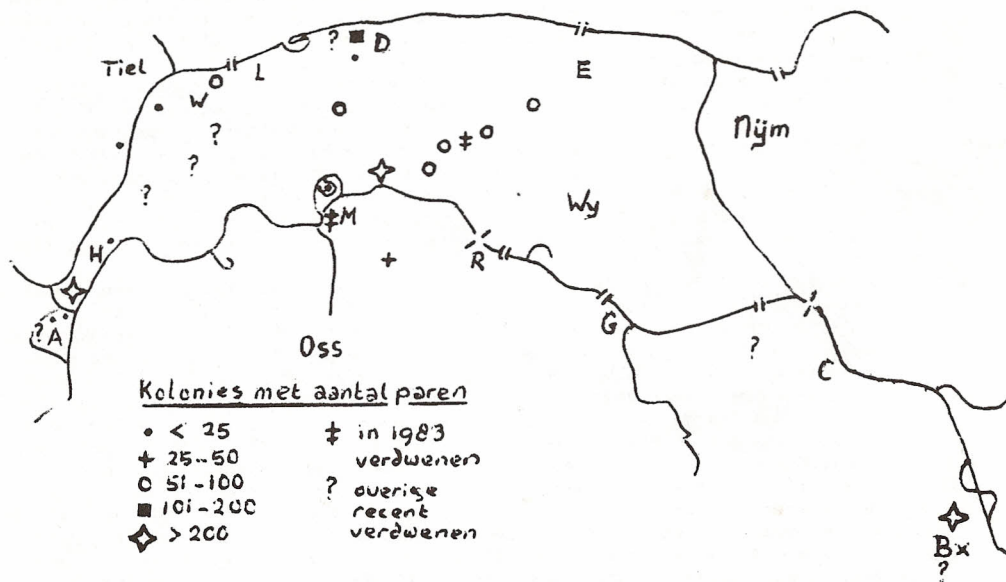
wezenlijk toe: mogelijk slechts een tiental paren van de verdwijnende kolonie de Pas, een halve kilometer zuidelijker, hebben zich hier aangesloten. Mogelijk heeft dit te maken met de "opname-capaciteit" van de voedselgebieden. Het lijkt er sterk op dat de Roeken van een bepaalde kolonie zich niet buiten een bepaald gebied begeven om hun voedsel te vinden. Hier zou extra op moeten worden gelet, ook in verband met het volgende punt.

- 4) De roekenkolonies in het Land van Maas en Waal weerspiegelen een storingsmilieu. De gemiddelde koloniegrootte der verschillende complexen loopt uiteen van 35 tot 115 paar (zie tabel 2). Elke moederkolonie heeft enkele dochters. Vergelijken met de toestand elders blijft dit niet gewoon te zijn. De kolonie in Boxmeer van bijna 400 nesten staat op zichzelf (al was er tijdelijk een kleine afsplitsing), ook langs de IJssel zien we enkele grote tot zeer grote kolonies, al kan, zoals op het landgoed Bingerden, de kolonie over verschillende delen van het terrein verdeeld zijn. Voor de afwijkende situatie in het Land van Maas en Waal zijn mogelijk twee redenen:
 - de zware vervolging van de Roek tot in recente jaren; splitsing in een aantal kleine kolonies vermindert het risico dat de vogels in één grote lopen. De vestiging van de Roeken in populierenbosjes maakte vervolging zeer gemakkelijk.
 - het regelmatig kappen van nestbossen. Wanneer de populieren oud genoeg zijn om aantrekkelijk te worden voor vestiging, zijn ze ook bijna kaprijp. Doordat de Roeken steeds weer moeten verhuizen, wordt verbroekking van de oorspronkelijke kolonie in de hand gewerkt. Het zou aanbeveling verdienen als tenminste enkele roekenbosjes niet gekapt worden. Vooral bosjes, die reeds in handen van Staatsbosbeheer zijn, zoals Planke Keet, zouden gespaard moeten blijven.
- 5) Naast de nationale varkenspest worden we ook nog bezocht door de nationale kapziekte. Iedereen die weleens in de bossen komt, zal kunnen beamen, dat het geluid van de motorzaag er niet meer weg te denken valt, niet alleen in de winter, maar ook in het broedseizoen wordt nog driftig gekapt en gesnoeid. Als we in het Land van Maas en Waal alleen de afgelopen 2 jaar bekijken, dan zijn er 3 nestbossen volledig gekapt (Scheleshoek, Bergharense Veld en de Pas), 2 nestbossen sterk uitgedund (Aspert, Megense Ham) en van 2 de ondergroei deels weggekapt (Sterrebos en Tolbrug). Te vrezen valt dat met het huidige overschot aan arbeidskrachten, de geringe aandacht voor de natuur - je zou die arbeidskrachten ook hagen kunnen laten aanplanten of knotwilgen laten verzorgen - en het feit dat van de 17 overgebleven roekenkolonies er 14 in Canadese populieren broeden, overigens zegt dat meer over de kwaliteit en variatie van de bossen in de open gebieden dan over de Roeken, de vogels nog veel zullen moeten rondzwerfen op zoek naar steeds weer andere nestplaatsen.

Oproep voor 1984

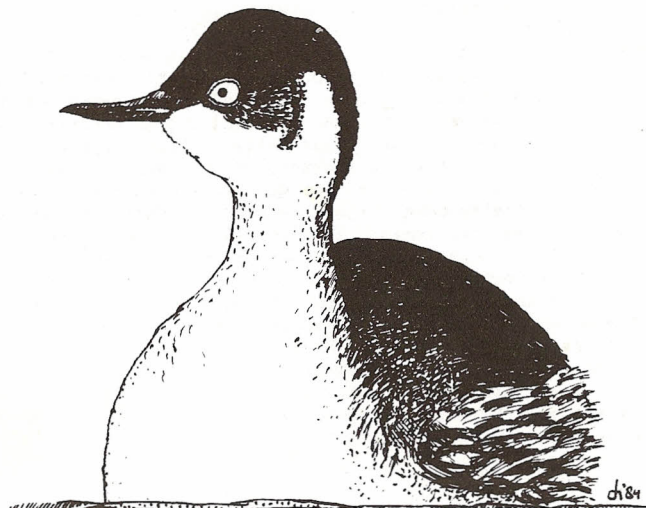
Ook in 1984 zal ik proberen om de ontwikkelingen te volgen, echter het gebied is groot en vooral in het Land van Cuyk vrij onoverzichtelijk. Ik verzoek daarom leden, die nog ergens een niet in tabel 1 genoemde kolonie weten, dit door te geven of eventueel zelf te tellen. Ten zuiden van Velp (Grave) zou bijvoorbeeld best een kolonie kunnen zitten, omdat hier tot vrij er in het voorjaar nog een groep Roeken aanwezig was.

Wat betreft mogelijke vergiftigingen: vind U 1 of meerdere Roeken onder verdachte omstandigheden, stuur dan het corpus delicti (lijk) op naar het Centraal Diergeneeskundig Instituut, afd. Pluimveeziekten, Edelhertweg, Lelystad; dat kan gebeuren via van Gend en Loos of per expresse met de PTT. Indien mogelijk een monster van de vermoedelijke vergiftigingsbron (bijv. zaaizaad of lokaas) meezenden. U kunt de komst van het pakket het best telefonisch aankondigen en in een aparte brief de belangrijkste gegevens, zoals vindplaats, datum, omstandigheden en vermoedens vermelden. Het lijkt kan het beste in een los dichtgeknoopte plastic zak (vanwege de ventilatie) in een stevige, met kranten opgevulde doos verzonden worden. Hoe sneller het verzonden wordt, hoe beter de kans op aantonen van vergiftiging. Enkele giften, zoals het in dit verband belangrijke parathion, worden snel afgebroken. U krijgt bericht van het CDI over de doodsoorzaak. Onder voorwaarde dat onze archivaris van U weer bericht krijgt en onder inlevering van het bonnetje van het postkantoor, vergoedt de VWG de door U gemaakte kosten. **DIT GELDT OOK VOOR ANDERE VOGELS, ZOALS ROOFVOGELS EN UILEN.** Ik wens U verder een goed vogelseizoen en verder tot voor een jaar.

Literatuur: Bergh, L. van den e.a. 1979. Vogels van de Grote Rivieren. Utrecht.
 Visser, D. 1981. Roekenkolonies 1981. Mourik 7(5): 144-145.
 Visser, D. 1982. Roekenkolonies 1982. Mourik 8(3): 101-104.

Dick Visser
 Bruuk 112
 6562 KN Groesbeek
 tel. 08891-3035 641

In het Rijk van Nijmegen en omstreken kunnen we buiten de gewone Fuut en het Dodaarsje nog 3 futensoorten aantreffen, namelijk de Roodhalsfuut, de Kuifduiker en de Georde Fuut. Het determineren van de verschillende soorten kan erg moeilijk zijn. Toen ik mijn vogelgidsen er nog eens op naakteek, bleek dat tussen de verschillende boeken nogal wat verschillen zijn wat betreft de afbeeldingen. Ik heb echter 3 vogelgidsen, die uit fotomateriaal bestaan, zodat ik op basis van die boeken de boel eens op een rijtje kan zetten.

Zomerkleed (figuur I):

Omdat de futensoorten veelal pas laat in het seizoen hun zomerkleed omwisselen voor hun winterkleed, besteed ik ook aandacht aan het zomerkleed. Voorbeeldje: op 15 oktober zag ik een Roodhalsfuut nog volledig in zomerkleed. Overigens komt het ook voor dat in ons werkgebied een "fuutje" gezien wordt, dat al vroeg het zomerpakke aan heeft. Gelukkig zijn alle futensoorten in hun zomerkleed zéér karakteristiek.

- Fuut (afb. 1): grootste fuut. Grote, oranje bakkebaarden, met zwarte uiteinden, die iets afhangen; een zwarte, van achteren uitstekende kopkap soms uitgewaaid tot oorpluimen; bruine rug en nek; rode flanken; rest (nek en buik) wit.
 Snavel fors, langer dan van de andere soorten, geaccentueerd door de spits toelopende kop, licht van kleur: oranje tot geel(wit).
- Roodhalsfuut (afb. 2): iets kleiner dan Fuut; een zwarte kopkap met twee (niet altijd duidelijke oorpluimen, afstekende wangen en bef, een rode nek en bovenborst; voor de rest een donkere rug en flanken, een witte buik en donkere nek. Zwarte snavel met rode basis.
- Kuifduiker (afb. 3): een kleine Roodhalsfuut. Zwarte kop en rug, met twee oranje-gele oorpluimen, die recht naar achteren steken; rode nek en flanken en een witte buik. Ook deze fuut heeft een rode nek. Zwarte snavel met geel puntje.
- Georde Fuut (afb. 4): iets groter dan Dodaarsje, iets kleiner dan Kuifduiker. Zwarte kop, nek en rug; afstekende gele, afhangende oorpluimen en rode flanken; witte buik. Helemaal zwarte snavel.
- Dodaarsje (afb. 4): kleinste fuut. Overwegend zwartachtig, met bruin gezicht en flanken/buik; achterwerk lichter van kleur, witachtig. Donkere snavel met groene "basisvlek".

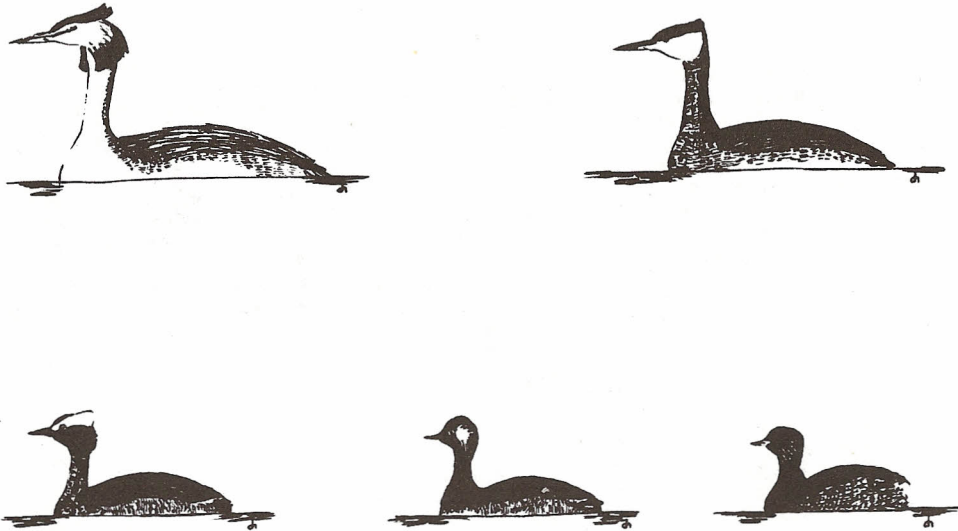
Winterkleed (figuur II):

In de loop van de herfst verdwijnt het zomerkleed van alle futen. Daarvoor in de plaats krijgen ze een meer onopvallend kleed, voornamelijk bruin-wit.

- Fuut (afb. 1): de Fuut verliest alle kopversierselen, overblijft de zwarte kopkap, meer een kuif, die hij de hele winter houdt. Voor de rest heeft hij een bruine rug en nek; de buik, hals en wenkbrauwen zijn wit. Die witte wenkbrauw kan een zeer goed kenmerk zijn. De snavel is roze tot rood gekleurd. Let op het grote formaat, de lange hals en de "spitse" kop van de Fuut.
- Roodhalsfuut (afb. 2): de Roodhalsfuut verliest niet zijn oorpluimen, maar ze worden wel minder duidelijk. De rode hals verdwijnt min of meer, er blijft echter veelal een donker gedeelte op de hals. De nek, rug en flanken blijven zwart. De snavel blijft zwartachtig met een gele vlek op de basis (vergelijk Fuut). De zwarte kopkap loopt door tot aan de ogen (of iets verder), de Roodhalsfuut heeft dus géén witte wenkbrauwstreep.
- Kuifduiker (afb. 3): de Kuifduiker verliest al zijn "versierselen", inclusief de rode hals en flanken. De vogel is nu overwegend zwart-wit gekleurd. De zwarte kopkap, nek en rug blijven. Let daarbij op het contrast tussen de zwarte lichaamsdelen en de witte hals, wangen, buik en vooral de wangen. De flanken hebben meestal nog een tikkeltje zwart. De snavel blijft zwartachtig, iets minder diep zwart, het gele puntje verdwijnt.

Dodaarsje (afb. 5): het kleed van het Dodaarsje wordt minder donker, het kastanje-bruine verdwijnt evenals de groene basisvlek. De wangen worden witachtig, naar gelang het exemplaar meer of minder, en het donzige achterwerk nog witter. Het Dodaarsje wordt in de winter niet groter, het groeit nauwelijks, het blijft een ukkie!

Goed is nog om te weten dat wanneer de vogels niet over het gehele lichaam nat zijn, dus al een tijdje niet hebben gedoken, de Kuifduiker, Geoorde Fuut en vooral het Dodaarsje beduidend hoger op het water liggen dan de Fuut en de Roodhalsfuut. Het achterwerk van deze soorten is meer afgeplat. Verder hebben de Roodhalsfuut, Kuifduiker en de Geoorde Fuut altijd veel zwartere bovendelen dan de Fuut (meer bruin).

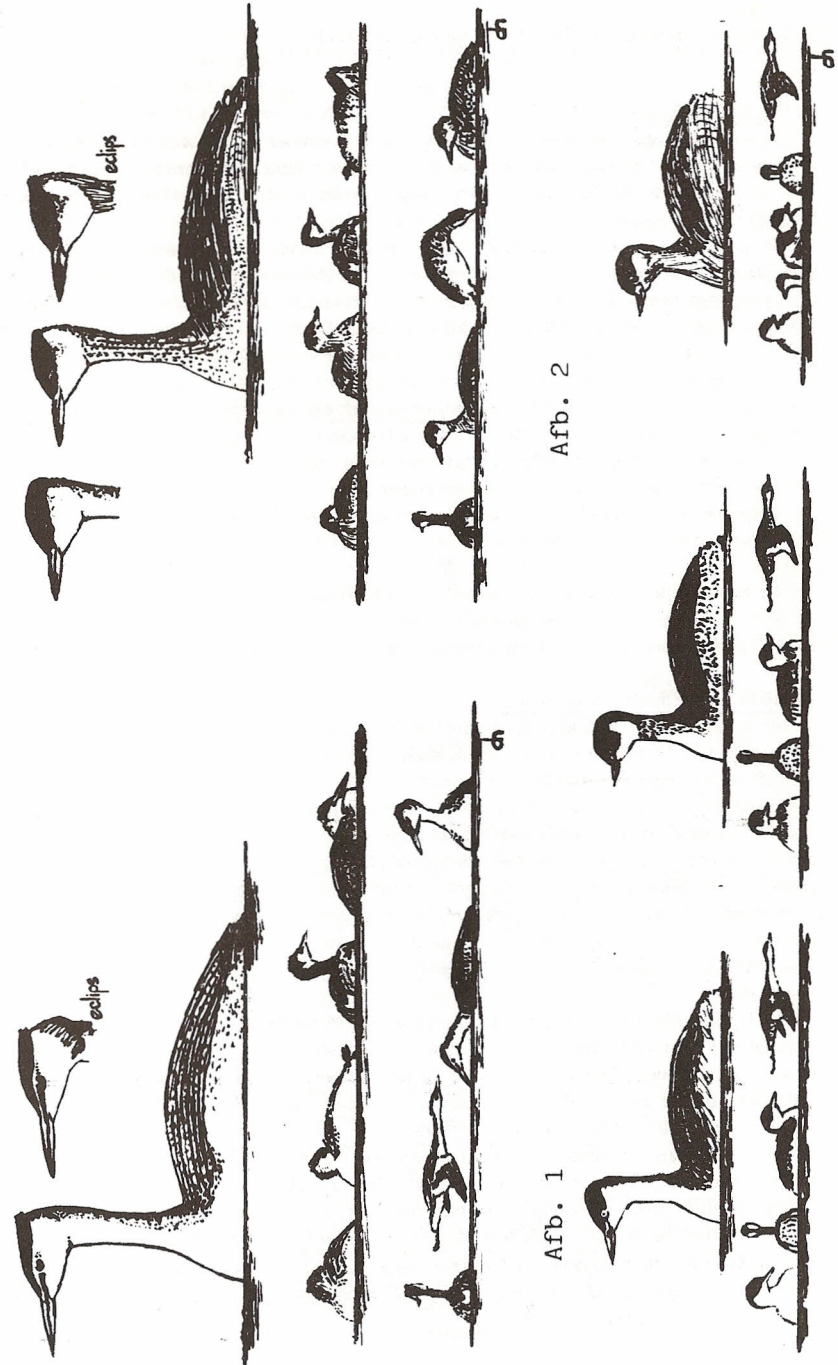
Dick Heg

RECTIFICATIE ZEELAND oktober 1983 (Mourik jrg. 9 nr. 4)

In het artikel over Zeeland in de vorige Mourik stonden enkele ontoelaatbare fouten, die door de schrijver zijn gemaakt. Zo zagen Chris van Swaay en Max van Dongen op 28 oktober jl. 5 Geoorde Futen bij de Veerse Dam (dus niet 7 bij de Brouwersdam) en 1 Roodhalsfuut bij de Brouwersdam. Het was niet de bedoeling van de schrijver de waarnemingen van Chris en Max op enigerlei wijze in twijfel te trekken, maar door verkeerd taalgebruik kwam dat zo eruit. Ik wilde aantonen hoe leuk te zien was dat om de dag het vogelbestand in een gebiedje (hier de Brouwersdam) verandert. Hierbij oprechte verontschuldgingen aan Chris en Max.

Dick Heg
Passtraat 3
5826 AL Groeningen

FIGUUR 2

Afb. 1

Afb. 2

Afb. 3

Afb. 4

Afb. 5

1. INLEIDING

In het kader van de jaarlijkse broedvogelinventarisatie werd in 1983 een deel van de noordelijke uitloper van het Nederrijkse Bos geïnventariseerd. Het gebied ligt in de gemeente Groesbeek en wordt verder in dit artikel "Nederrijk-noord" genoemd.

Als gezamenlijke broedvogelprojecten zijn sinds 1981 reeds de volgende gebieden geïnventariseerd: 1981 Westermeerwijk (Mourik, 1982, 8(2): 60-69); 1982 Heerlijkheid Beek (Mourik, 1983, 9(1): 7-19). De drie inventarisaties tezamen geven een goed beeld van de broedvogelbevolking van het noordwestelijke deel van de heuvelrug tussen Nijmegen, Groesbeek en de Ooypolder.

Het doel van de inventarisaties is op de eerste plaats: een indruk krijgen van het voorkomen en de verspreiding van broedvogels in een gedeelte van het VWG-werkgebied. Daarnaast wordt belangstellenden de mogelijkheid geboden om:

a) het ontaken van de vogelbevolking eens mee te maken, b) vogelzang in het veld te leren herkennen en onderscheiden, en c) kennis te nemen van het inventarisatiewerk in de praktijk. Iedere inventarisatie-ochtend bestaat namelijk de mogelijkheid om, na overleg met de excursieleider, deel te nemen aan de inventarisatie.

Het Nederrijk-noord werd mede uitgekozen omdat een deel van dit gebied ook in 1975 al eens geïnventariseerd is (Mourik, 1977, 3(2): 22-30). Dit biedt de mogelijkheid om de resultaten van beide inventarisaties met elkaar te vergelijken.

2. GEBIEDSBESCHRIJVING

Het Nederrijkse bos wordt omsloten door de Zevenheuvelenweg, de Oude Kleefse Baan, "Ons Erf" en de weilanden tussen Wyler en Groesbeek. Bekende aansluitende deelgebieden van het Nederrijk-noord zijn de "Valkenlaagte" in het westen en de "Holdeurn" in het oosten. Het geïnventariseerde gebied "Nederrijk-noord" is particulier eigendom en heeft een oppervlakte van ca. 33 ha. De paden zijn vrij toegankelijk en er zijn een aantal wandelroutes uitgezet door Volkshogeschool "Ons Erf". Er is geen duidelijk omschreven beheersplan: af en toe worden omgevallen bomen opgeruimd. Mede hierdoor heeft het gebied een slordig uiterlijk en wordt het nauwelijks door wandelaars bezocht, in tegenstelling tot het aangrenzende gebied "de Duivelsberg". Figuur 1 geeft een overzicht van het gebied. (Zie volgende bladzijde).

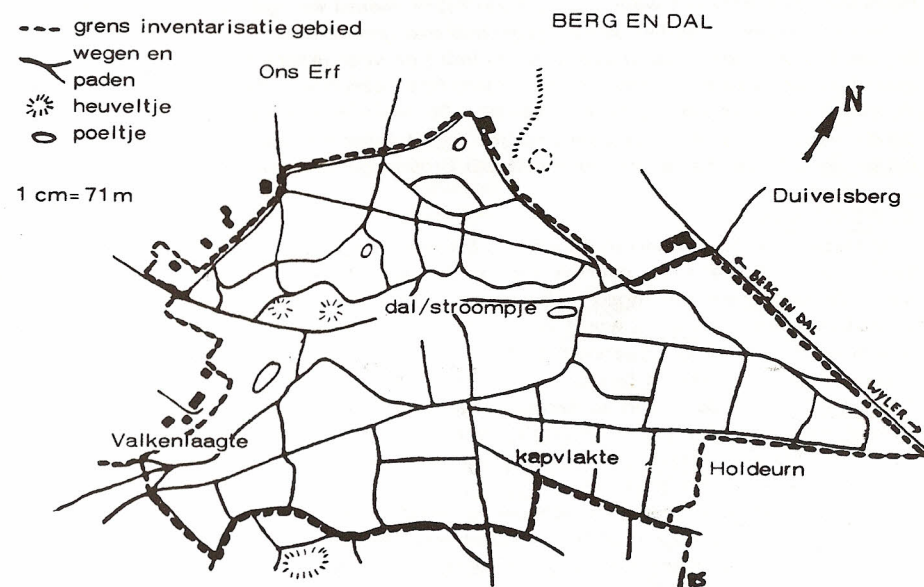
Het is een heuvelachtig terrein waarvan 90% bedekt is met bos, de overige 10% bestaat uit een kapvlakte. Deze is volledig begroeid met varens waartussen jonge dennen zijn aangeplant. Opvallend is de aanwezigheid van enkele bomkraters die meestal gevuld zijn met water; bovendien bevindt zich in het gebied een dalletje waardoor (in het natte jaargetijde) water stroomt. In dit dal valt vooral de aanwezigheid van vele rhododendronstruiken op: deze bevinden zich ook langs de westelijke rand waar huizen aanwezig zijn. Ten zuiden van de eerdergenoemde kapvlakte bevindt zich een populierenbosje met ondergroei van berk, vlier en varens. Het bosgedeelte is tamelijk afwisselend hoewel vele delen zeer homogeen zijn. De variatie wordt dan ook met name veroorzaakt door een afwisseling van loofhout, naaldhout en gemengd hout van verschillende leeftijdsklassen, met een verscheidenheid aan ondergroei.

Globaal kunnen vier vegetatie(bos)typen worden onderscheiden:

- oud beukenbos met weinig of geen ondergroei
- dichte sparrencultures van verschillende leeftijd zonder ondergroei
- grove den opstanden van verschillende leeftijdsklassen: ondanks het open karakter van deze dennen opstanden is er slechts voornamelijk ondergroei in de vorm van varens
- gemengd bos (eik/beuk/berk/grove den) met in het algemeen een rijke ondergroei van lijsterbes en vlier.

In het naaldbos treffen we her en der larix aan en langs de paden bevinden zich op een aantal plaatsen tamme kastanjes, terwijl in de gemengde bosgedeeltes vaak klimop voorkomt. Figuren 2 en 3 geven een overzicht van de aanwezige vegetatie: deze zijn achteraan bijgevoegd.

Figuur 1: Overzicht van het inventarisatie gebied

3. MATERIAAL EN METHODE

Voor de broedvogelinventarisatie werd gebruik gemaakt van de territoriumkartering. Dit is de meest tijdrovende methode, die echter voor het door ons gestelde doel het meeste informatie oplevert. Vanaf half maart tot half juni werd het gebied wekelijks geïnventariseerd: de inventarisatietochten startten, afhankelijk van het weertype en de activiteit van de vogels, één tot een half uur voor zonsopgang en duurden ongeveer 3 uur. Voorzover haalbaar werd iedere ochtend op een andere plaats gestart. Tijdens de inventarisaties is ernaar gestreefd om alle vogelactiviteiten, die van belang zijn voor de territoriumbepaling, te registreren. Hierbij werd gebruik gemaakt van veldkaarten met schaal 1 : 5000. In tabel 1 staan de inventarisatiedagen en inventariseerders vermeld.

Tabel 1: Inventarisatiedagen en waarnemers

maart : 20 : W. en M. Hermsen	mei : 4 : R. Schuurkes
28 : D. Visser	9 : H. de Vries
april : 1 : H. de Vries	16 : J. Helmer
13 : D. Visser	22 : W. en M. Hermsen
17 : W. en M. Hermsen	juni : 3 : R. Schuurkes
24 : J. Helmer	10 : R. Gorissen
	22 : J. Helmer

Daarnaast werden door R. Schuurkes nog twee (onvollledige) tochten gemaakt op 5 maart en 29 april: de resultaten hiervan zijn voor een aantal soorten als aanvulling verwerkt.

Het weer was in het algemeen goed, wat inhoudt dat de resultaten niet nadelig beïnvloed zijn door het weertype: dit zal bijvoorbeeld wel gebeuren bij regenbuien.

Na het veldwerk werden de veldgegevens overgebracht op "soortkaarten". Hierbij werd voor iedere maand een andere kleur, en voor iedere tocht een ander cijfer, gebruikt. Op deze manier werd voor iedere soort een overzichtskaart gemaakt waarop alle waarnemingen ingetekend werden. Op basis van de verspreiding van de zangwaarnemingen en andere belangrijke registraties kon daarna, met behulp van bepaalde criteria, het aantal territoria per broedvogelsoort worden bepaald.

4. RESULTATEN

In totaal zijn 52 soorten in en om het gebied waargenomen: van 44 soorten werden territoria vastgesteld. De overige soorten werden als zwerver of doortrekker beschouwd. Voor een aantal soorten lagen de territoria net buiten, of op de grens van, het inventarisatiegebied. In tabel 2 wordt een overzicht gegeven van het aantal territoria per broedvogelsoort. (Zie volgende bladzijde)

De verspreiding van de territoria van een aantal soorten wordt weergegeven in de figuren 4 t/m 9: deze zijn achteraan bijgevoegd.

boomklever (fig. 4): territoria uitsluitend in (oudere) beukenopstanden
fitis: slechts één territorium en wel in een open populierenstuk met jong opgaand struikgewas (vlier en berk)

gekraagde roodstaart: nabij de bebouwing langs de westelijke rand
goudhaan (fig. 6): hoge dichtheid in sparrenopstanden, minder in grove den en slechts enkele territoria in gemengde bosgedeeltes

gouwe vliegenvanger (fig. 4): territoria vooral in oudere beukenopstanden
heggemus: slechts twee territoria aan de rand nabij bebouwing

holenduif (fig. 4): uitsluitend aanwezig in het oudere beukenbos
houtduif: hoge dichtheid in sparrenopstanden

koolmees (fig. 5): uitsluitend voorkomend in oude beuk en/of eikopstanden

roodborst (fig. 7): nauwelijks aanwezig in de dichte sparrengedeeltes

spreeuw (fig. 5): uitsluitend aangetroffen in oude beuken en eiken

tjiftjaf (fig. 9): uitsluitend aangetroffen in delen met rijke struik- en kruidlaag

vink (fig. 8): verspreid voorkomend over het hele gebied

winterkoning (fig. 7): opvallend goed vertegenwoordigd in de open grove den opstanden met een 100% bedekkende varenlaag

zanglijster (fig. 8): grote dichtheid in de sparrencultures

zwartkop (fig. 9): territoria op plaatsen met een goed ontwikkelde struiklaag

Tabel 2: Overzicht van het aantal territoria per broedvogelsoort*

sperwer	1	boomkruiper	9-11
holenduif	3-4	winterkoning	17-18
houtduif	17-19	roodborst	24-27
tortelduif	1-2	gekraagde roodstaart	2
turkse tortel	+	merel	21-22
koekoek	+	zanglijster	12-14
bosuil	1	grote lijster	1-2
ransuil	+	zwartkop	6
zwarte specht	+	tuinfluiter	1-2
groene specht	+	fitis	1
grote bonte specht	3	tjiftjaf	4
kleine bonte specht	+	fluitier	1
vlaamse gaai	3	goudhaan	21-24
kauw	+	vuurgoudhaan	5-6
koolmees	18-19	gouwe vliegenvanger	6
pimpelmees	9-11	bonte vliegenvanger	+
zwarte mees	11-13	heggemus	2
kuifmees	2-3	witte kwikstaart	+
glanskop	5	spreeuw	7-9
matkop	2-3	ringmus	+
staartmees	1	appelvink	2
boomklever	5-6	vink	15-17

*de volgorde van de soorten komt overeen met de soortenlijst in de "Handleiding voor het inventariseren van broedvogels in Nederland" (KNNV, no. 96, 1977)

+ : aanwezigheid van een territorium net buiten het inventarisatiegebied

Daarnaast zijn in het gebied de volgende soorten waargenomen die, op grond van de waarnemingen, echter als zwerver en/of doortrekker beschouwd moeten worden: boompieper, buizerd, groenling, houtsnip, kneu, kruisbek, sijs en wielewaal.

5. CONCLUSIE EN DISCUSSIE

In het gehele gebied zijn geen nestkasten aanwezig zodat het voorkomen van holtebroeders afhangt van oudere loofbomen met natuurlijke holten. De figuren 4 en 5 geven de verspreiding weer van een aantal holtebroeders: de territoria bevinden zich op plaatsen met oudere beuken, eiken of kastanjes. De hoge dichtheden van deze soorten in het noordwestelijke en noordoostelijke deel van het gebied geven aan dat de aanwezigheid van holten niet beperkend is. De afwezigheid van typische nestkastbroeders zoals bonte vliegenvanger en ringmus is dan ook niet verwonderlijk.

Typische naaldhoutsoorten als goudhaan, vuurgoudhaan en zwarte mees (fig. 6) vullen delen van het gebied op die niet bewoond worden door holtebroeders. Vooral de hoge dichtheden van het goudhaantje in de homogene sparrencultures vallen op. De goudhaan en de zwarte mees komen echter ook voor in de grove den opstanden, terwijl van deze soorten alleen de goudhaan in gemengde bosgedeeltes aanwezig is.

Algemeen voorkomende soorten zijn de winterkoning, roodborst en vink (fig. 7 en 8): voor de eerste twee soorten is het opvallend dat ze nauwelijks voorkomen in de dichte sparrenopstanden. De winterkoning heeft bovendien, in tegenstelling tot de roodborst, ook territoria in de meer open grove denopstanden met varens als bodembedekking.

De verspreiding van "struikvogels" als tijftjaf, zwartkop en merel (fig. 9) geeft duidelijk aan waar zich de meeste variatie in vegetatiestructuur bevindt, namelijk langs de randen van het onderzoeksgebied. Hiermee kan dus gesteld worden dat het zogenaamde "randeffect" een positieve bijdrage levert aan de broedvogelrijkdom.

Opvallend is dat de aanwezigheid van fitis en boompieper zich beperkt tot het beheerde deel van het onderzoeksgebied: dit geeft aan dat alleen op deze plaatsen steeds een jong en open vegetatietype aanwezig is. Ook het ontbreken van de zwarte kraai en de ekster valt op: dit is echter niet vreemd voor aaneengesloten oudere bosgebieden. Beide soorten prefereren meer open landschap als broed- en fourageergebied.

In het algemeen kan gesteld worden dat het gebied op een aantal plaatsen goed bezet wordt door "boomvogels" i.c. holtebroeders en stamfourageerders; in andere delen valt de hoge dichtheid van naaldhoutsoorten op. De beperkte aanwezigheid van "struik"- en "kruid"vogels geeft aan dat struik- en kruidlaag nauwelijks aanwezig zijn. De twee dominante vegetatietypen, namelijk oud beuken- en/of eikenbos en naaldhoutopstanden maken het gebied slechts voor een beperkt aantal soorten aantrekkelijk. De door het randeffect verrijkte vegetatiestructuur zorgt ervoor dat de totale broedvogelsamenstelling meer gevarieerd is.

Een vergelijking met de inventarisatie van 1975 is moeilijk te interpreteren omdat de aantalsverschillen zeer groot zijn. Tabel 3 maakt duidelijk in welke mate dit het geval is.

Tabel 3: Het aantal vastgestelde territoria van enkele broedvogelsoorten in 1975 en 1983 (in een met 1975 vergelijkbaar gebied)

soort	1975	1983	soort	1975	1983
boomkruiper	15-16	5-7	winterkoning	35	8-9
goudhaan	16	14-17	vuurgoudhaan	17	3-5
koolmees	60	14	vink	24-25	8-10
merel	80	14-16	zanglijster	26-28	6-7
roodborst	32-33	15-18			

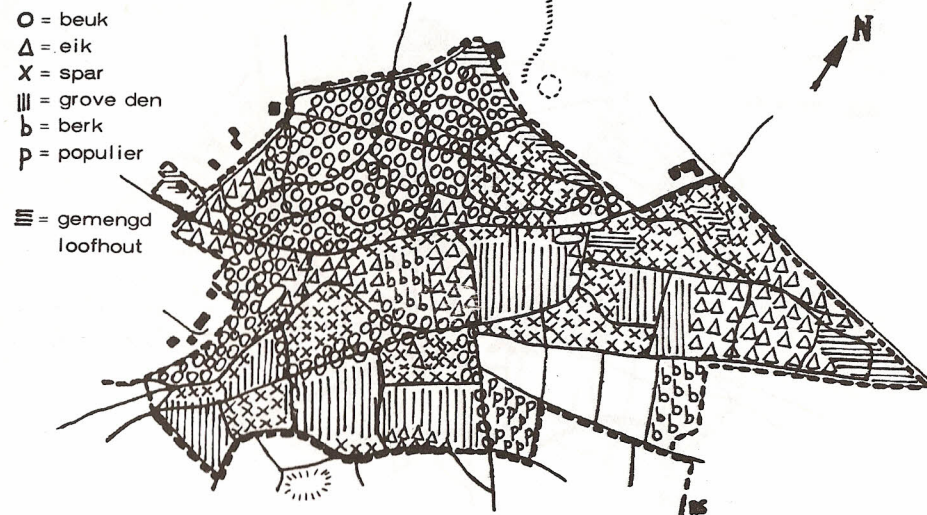
Het is gevaarlijk om conclusies te trekken uit deze grote verschillen omdat het gebied sinds 1975 niet ingrijpend veranderd blijkt te zijn. Voor een enigszins objectieve vergelijking is het nodig dat de originele soortskarten naast elkaar worden gelegd. Verschillen in het totaal aantal registraties geven dan meer informatie. Het bleek echter niet mogelijk om deze gegevens terug te vinden.

6. DANKWOORD

Op de eerste plaats worden de inventarisatieleiders (zie tabel 1) bedankt voor hun waardevolle veldwerk. Daarnaast dank ik Rob Gorissen en W. en M. Hermen voor de hulp bij het uitwerken van de veldgegevens.

Raymond Schuurkes, Van Diemerbroeckstraat 73, 6512 BA Nijmegen.

Figuur 2 : Vegetatie indeling naar dominante boomsoort

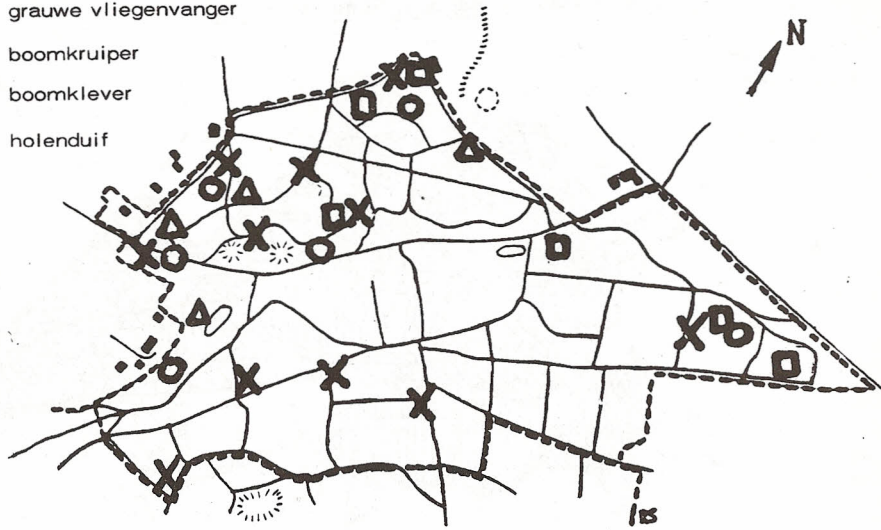
NEDERRIJK-NOORD

Figuur 3 : Vegetatie indeling naar struik- en varens laag

Figuur 4 : Verspreiding van territoria van enkele broedvogelsoorten

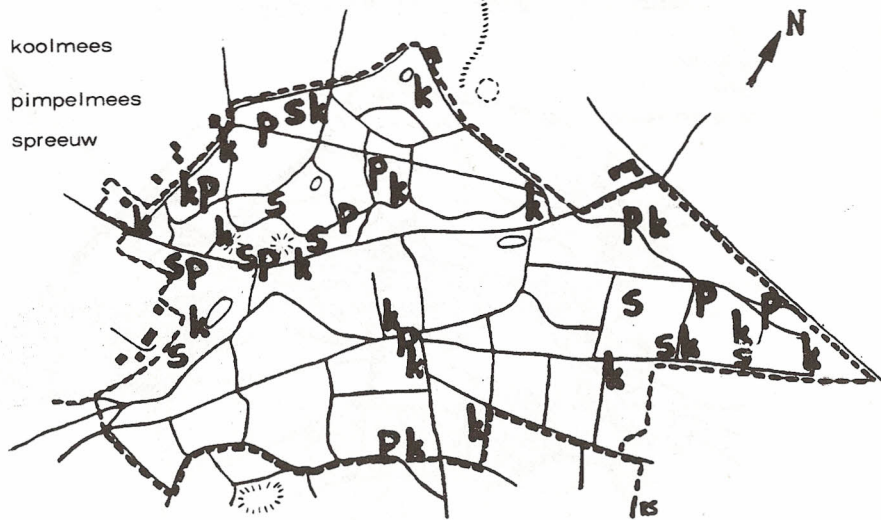
- grauwe vliegenvanger
- X boomkruiper
- O boomklever
- Δ holenduif

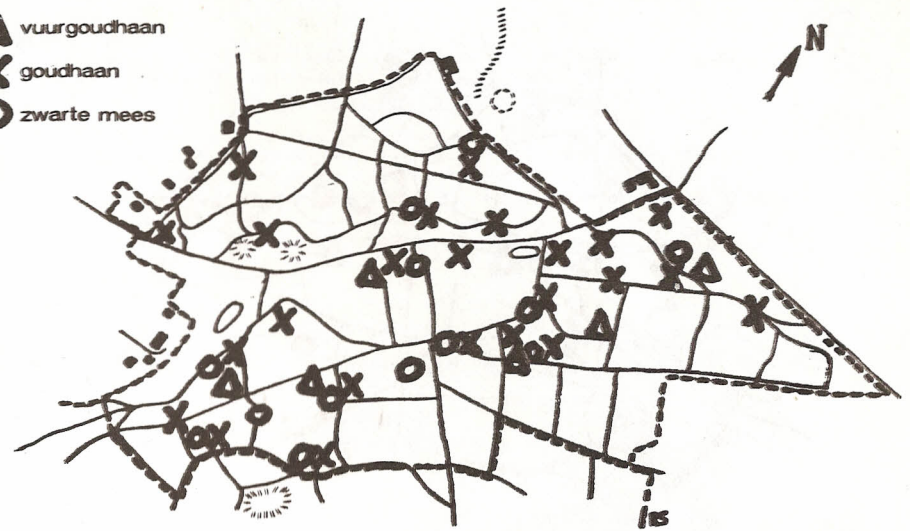
NEDERRIJK-NOORD

Figuur 5 : Verspreiding van territoria van enkele broedvogelsoorten

- k koolmees
- P pimpelmees
- S spreeuw

Figuur 6 : Verspreiding van territoria van enkele broedvogelsoorten

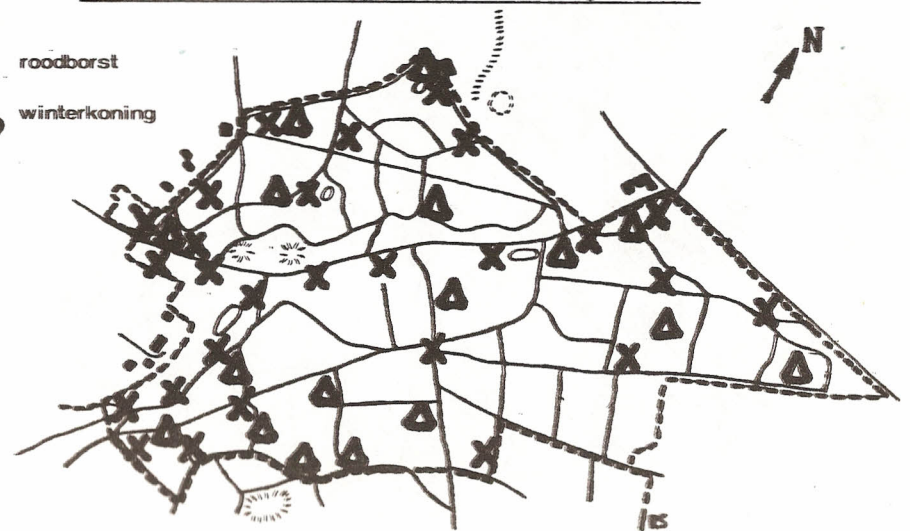
- Δ vuurgoudhaan
- X goudhaan
- O zwarte mees

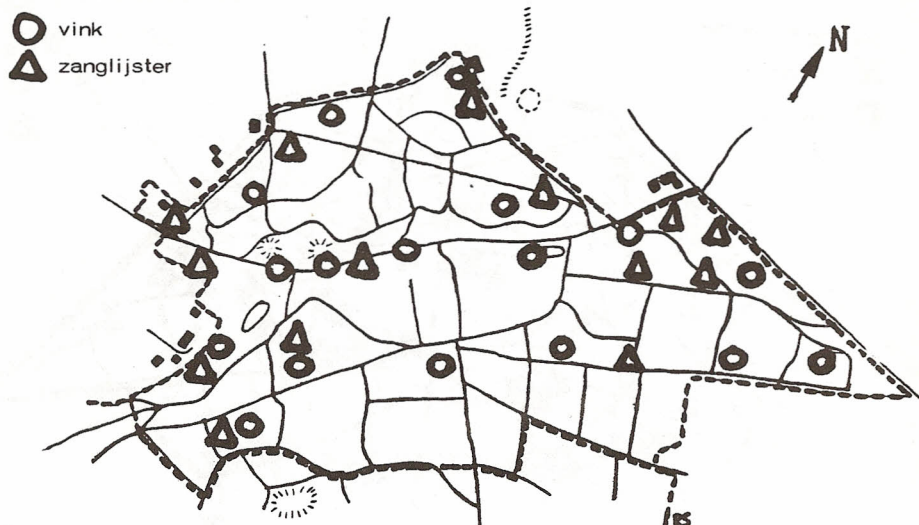
NEDERRIJK-NOORD

Figuur 7 : Verspreiding van territoria van enkele broedvogelsoorten

- X roodborst
- Δ winterkoning

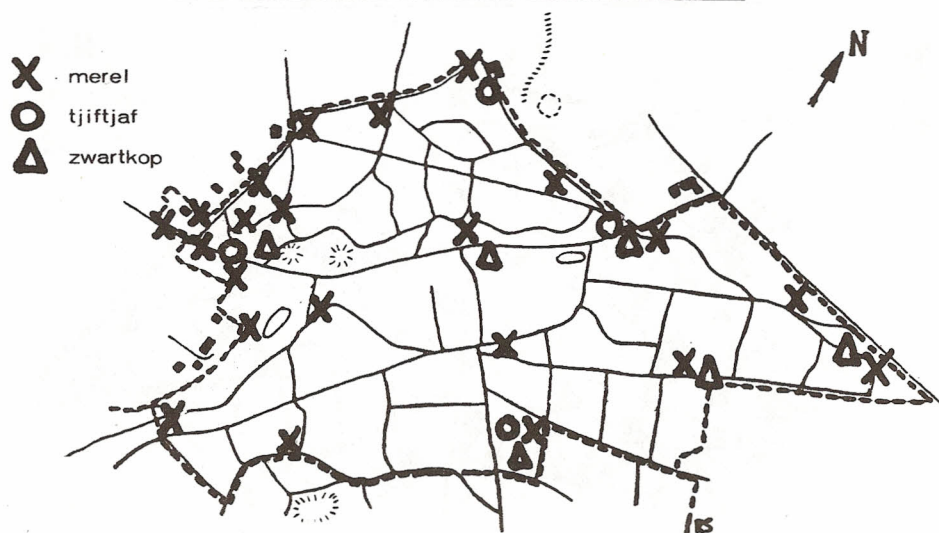

Figuur 8 : Verspreiding van territoria van enkele broedvogelsoorten

NEDERRIJK-NOORD

Figuur 9 : Verspreiding van territoria van enkele broedvogelsoorten

WERKGEBIED

Rijk van Nijmegen, Overbetuwe ten zuiden van de Linge en ten oosten van RW 75, Duffelt, Salmorth, Reichswald (Kleef), de kop van Limburg, Land van Cuyk, Land van Maas en Waal ten oosten van de lijn Wamel-Megen.

BESTUUR

Voorzitter: Johan Thissen, Hobbemaweg 118, 6562 CW Groesbeek
1^e secretaris: Laurens Rietveld, Parkweg 50, 6511 BH Nijmegen, 080-231978
Adminstratief secretaris: Rob Gorissen, Heilige Stoel 52-12, 6601 VG Wychen, 08894-14716

Penningmeester: Louis Geraets, Burg. van Raaystraat 27, 5437 BC Beers, 08850-20263

WERKGROEPEN

Archief: Peter Brouwer, Pater Brugmanstraat 49, 6522 EH Nijmegen 080-220618

Excursies: Laurens Rietveld, Parkweg 50, 6511 BH Nijmegen, 080-231978

Kunstmatige nestgelegenheid: Wim Schurink, Marialaan 39, 6541 RB Nijmegen, 080-773551

Rivierentellingen: Herman Meekes, de Steekse Acker 12-25, 6546 DD Nijmegen, 080-783301

Roofvogeltellingen: Gerard Miskens, Papenbergseweg 25, 6585 KV Mook, 08896-1767

Vogelkursussen: Johan Thissen, Spoorlaan 22, 6562 AN Groesbeek, 08891-1523

Contactpersoon Werkgroep Land van Cuyk:

Rein Böhmer, Tolsestraat 16, 5363 TC Velp (bij Grave), 08860-3330

Asyls in de regio

H. Huilmond, Rijkstraatweg 303, Beek-Ubbergen, 08895-3376 (roofvogels en uilen)

B. Jansen, Weg door Jonkerbos 5, Nijmegen, 080-551439

M. Reijnders, Heijenseweg 51, Gennep, 08851-1906

J. van der Vaart, Jozef Israëlsstraat 15, 6521 MS Nijmegen, 080-234470

CONTRIBUTIE

Werkende leden f 10,--
Sympatiserenden f 15,--
Jeugdleden tot 18 f 5,--
Gezinsleden f 2,50

GIRONUMMER

4463052 ten name van
VWG Rijk van Nijmegen e.o.
te BEERS